

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ПОЛІСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет економіки та менеджменту

Кафедра економіки, підприємництва та туризму

Кваліфікаційна робота на правах рукопису

Карпінська Олександра Сергіївна

УДК 338.48:379.85(477.42)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

**Напрями та перспективи розвитку культурно-пізнавального туризму в
Житомирській області**

242 «Туризм»

Подається на здобуття освітнього ступеня бакалавр .

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

(підпис, ініціали та прізвище здобувача вищої освіти)

Керівник роботи

Таїсія ЧЕРНИШОВА

доцент кафедри економіки, підприємництва та туризму, к. б. н.

Житомир – 2025

Висновок кафедри

за результатами попереднього захисту:

Протокол засідання кафедри

№ _____ від «_____» _____ 20____ р.

Завідувач кафедри

(науковий ступінь, вчене звання)

(підпис)

(прізвище, ім'я, по батькові)

«_____» _____ 2025 р.

Результати захисту кваліфікаційної роботи

Здобувач вищої освіти _____ захистив(ла)

(прізвище та м'я)

кваліфікаційну роботу з оцінкою:

Сума балів за 100-бальною оцінкою _____

за національною шкалою _____

Секретар ЕК

(науковий ступінь, вчене звання)

(підпис)

(прізвище та ім'я)

АНОТАЦІЯ

Карпінська О.С. Напрями та перспективи розвитку культурно-пізнавального туризму в Житомирській області. – Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра за спеціальністю 242 «Туризм». Поліський національний університет, Житомир, 2025.

Кваліфікаційна робота присвячена дослідженню напрямів та перспектив розвитку культурно-пізнавального туризму в Житомирській області, а також аналізу діяльності турагенції «ФОП Стельмах» на цьому ринку.

У процесі дослідження було оцінено туристичний потенціал Житомирської області, досліджено діяльність турагенції «ФОП Стельмах» та проведено SWOT-аналіз її діяльності. На основі отриманих даних було визначено пріоритетні напрями розвитку культурно-пізнавального туризму в регіоні, серед яких тематичні тури, використання культурної спадщини, розвиток інфраструктури та маркетингу. Робота також включає розробку конкретних пропозицій щодо вдосконалення діяльності турагенції «ФОП Стельмах», спрямованих на розширення асортименту турів, оптимізацію цінової політики, посилення маркетингової стратегії та підвищення якості обслуговування клієнтів.

Ключові слова: культурна спадщина, туристична агенція, турагенція, перспективи розвитку, інновації в туризмі.

SUMMARY

Karpinska O.S. Directions and prospects of cultural and educational tourism development in Zhytomyr region. – Qualification work for obtaining a bachelor's degree in specialty 242 "Tourism". Polissia National University, Zhytomyr, 2025.

The qualification work is devoted to the study of directions and prospects for the development of cultural and educational tourism in the Zhytomyr region, as well as the analysis of the tour agency "PE Stelmakh" in this market.

In the research process, the tourist potential of the Zhytomyr region was assessed, the activities of the tour agency "PE Stelmakh" were studied, and a SWOT analysis of its activities was conducted. Based on the data obtained, priority directions for the development of cultural and educational tourism in the region were identified, including thematic tours, the use of cultural heritage, infrastructure development, and marketing. The work also includes the development of specific proposals for improving the activities of the "PE Stelmakh" tour agency, aimed at expanding the range of tours, optimizing pricing policy, strengthening marketing strategy, and improving the quality of customer service.

Keywords: cultural heritage, tourist agency, tour agency, development prospects, innovations in tourism.

ЗМІСТ

	С
ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ КУЛЬТУРНО-ПІЗНАВАЛЬНОГО ТУРИЗМУ.....	8
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ КУЛЬТУРНО-ПІЗНАВАЛЬНОГО ТУРИЗМУ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ НА ОСНОВІ ДІЯЛЬНОСТІ ТУРАГЕНЦІЇ «ФОП СТЕЛЬМАХ»	17
2.1. Загальна характеристика туристичного потенціалу Житомирської області для розвитку культурно-пізнавального туризму.....	17
2.2. Аналіз діяльності турагенції «ФОП Стельмах» на ринку культурно-пізнавального туризму Житомирської області.....	20
2.3. Пропозиції щодо вдосконалення діяльності турагенції «ФОП Стельмах» у сфері культурно-пізнавального туризму.....	25
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КУЛЬТУРНО-ПІЗНАВАЛЬНОГО ТУРИЗМУ В ЖИТОМИРСЬКІЙ ОБЛАСТІ.....	29
ВИСНОВОК.....	36
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	38

ВСТУП

У сучасному світі туризм є однією з найбільш динамічно розвиваючихся галузей економіки, яка має значний вплив на соціально-культурний та економічний розвиток регіонів. Особливе місце серед різноманітних видів туризму посідає культурно-пізнавальний туризм, що спрямований на задоволення інтелектуальних та духовних потреб мандрівників через ознайомлення з історичною та культурною спадщиною, традиціями та сучасним життям певного регіону.

Україна, володіючи багатим та різноманітним культурним надбанням, має значний потенціал для розвитку культурно-пізнавального туризму. Житомирська область, з її унікальною історією, архітектурними пам'ятками, музеями, етнокультурними особливостями та мальовничою природою, є одним із регіонів, що має значні передумови для розвитку цього виду туризму. Ефективне використання наявних ресурсів та визначення перспективних напрямів розвитку можуть сприяти підвищенню туристичної привабливості області.

Актуальність теми дослідження визначається зростаючим інтересом до культурно-пізнавальних подорожей як в Україні, так і за її межами, а також необхідністю виявлення та реалізації потенціалу Житомирської області у цій сфері. Дослідження напрямів та перспектив розвитку культурно-пізнавального туризму в регіоні є важливим для розробки ефективних стратегій управління та розвитку туристичної галузі, а також для підтримки діяльності місцевих туристичних підприємств.

Метою дослідження є визначення напрямів та перспектив розвитку культурно-пізнавального туризму в Житомирській області та розробка пропозицій щодо вдосконалення діяльності турагенції «ФОП Стельмах» у цій сфері.

Для досягнення поставленої мети було визначено наступні завдання дослідження:

1. Розкрити сутність, значення та особливості культурно-пізнавального туризму в сучасних умовах.
2. Здійснити класифікацію та визначити основні види об'єктів культурно-пізнавального туризму.
3. Проаналізувати загальну характеристику туристичного потенціалу Житомирської області для розвитку культурно-пізнавального туризму.
4. Дослідити діяльність турагенції «ФОП Стельмах» на ринку культурно-пізнавального туризму Житомирської області.
5. Визначити перспективні напрями розвитку культурно-пізнавального туризму в Житомирській області.
6. Розробити пропозиції щодо вдосконалення діяльності турагенції «ФОП Стельмах» у сфері культурно-пізнавального туризму.

Об'єктом дослідження є процес розвитку культурно-пізнавального туризму в Житомирській області.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні основи розвитку культурно-пізнавального туризму в Житомирській області та діяльність турагенції «ФОП Стельмах» у цій сфері.

Методи дослідження. У процесі дослідження було використано комплекс методів дослідження, зокрема: аналіз бібліографічних джерел, статистичний аналіз, порівняльний аналіз, SWOT-аналіз, узагальнення та систематизація отриманих даних.

Перелік публікацій автора за темою дослідження. *Результати досліджень були апробовані на таких конференціях:*

1. Тищенко С. В., Карпінська О. С. Перспективи розвитку турагентської та туроператорської діяльності в Україні. *Туризм: міжнародний досвід та національні пріоритети: матеріали III Всеукр. наук.-практ. конференції (м.*

Житомир, 10-11 квітня 2024р.). Житомир: Поліський національний університет, 2024. С. 34-38.

2. Валінкевич Н. М., Карпінська О. С. Перспективи розвитку культурно-пізнавального туризму на база історичної спадщини Житомирщини. *Туризм: міжнародний досвід та національні пріоритети: матеріали IV Всеукр. наук.-практ. інтернет-конференція (м. Житомир, 02 травня 2025р.). Житомир: Поліський національний університет, 2024. С.55-59.*

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості використання розроблених пропозицій органами місцевого самоврядування, туристичними організаціями та турагенціями, зокрема «ФОП Стельмах», для підвищення ефективності їхньої діяльності у сфері культурно-пізнавального туризму, розширення спектру туристичних послуг та залучення більшої кількості туристів до Житомирської області.

Структура роботи обумовлена метою та завданнями дослідження і складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ КУЛЬТУРНО- ПІЗНАВАЛЬНОГО ТУРИЗМУ

У сучасному світі туризм набуває рис глобального феномену, виступаючи не лише як складова економіки та соціальної сфери, але й як важливий елемент духовної культури. Тенденції, що формуються у світовій туристичній індустрії, безпосередньо впливають на розвиток туризму в Україні. Переосмислення ролі культури в суспільному прогресі та зростаюче розуміння цінності культурного різноманіття відкривають нові горизонти для культурнопізнавального туризму. Останній розглядається як вагомий ресурс для регіонального розвитку, що чинить значний вплив на соціокультурну сферу, екологію, зовнішньоекономічну діяльність та міжнародні відносини. Це зумовлено трансформацією туризму в сучасному суспільстві – від переважно економічно орієнтованого явища до соціально-культурного.

Культурно-пізнавальний туризм являє собою вид подорожей, основною метою якого є дослідження та ознайомлення з культурною спадщиною, історією, традиціями, архітектурними пам'ятками та іншими унікальними особливостями країни чи регіону. Його ключове завдання полягає у розвитку особистості через усвідомлення та засвоєння культурних цінностей, а також у сприянні збереженню та популяризації культурного надбання.

До основних характеристик культурно-пізнавального туризму належать:

1. Освітня складова: туристи прагнуть збагатити свої знання, досліджуючи культуру, історичне минуле, мистецтво та наукові досягнення певного регіону.
2. Культурний обмін: взаємодія між туристами та місцевими жителями сприяє взаєморозумінню та повазі до різних культур і традицій.

3. Збереження культурної спадщини: культурно-пізнавальний туризм відіграє важливу роль у збереженні та відновленні історичних і культурних об'єктів.

4. Економічне стимулювання: відвідування пам'яток історії та культури, музеїв, галерей та інших подібних закладів може позитивно впливати на економіку регіону, створюючи нові робочі місця та збільшуючи доходи від туристичної діяльності.

5. Соціальна відповідальність: культурно-пізнавальний туризм може підвищувати рівень соціальної відповідальності туристів, заохочуючи їх до дбайливого ставлення та підтримки культурної спадщини країни.

Культурно-пізнавальний туризм є динамічно зростаючим сегментом туристичного ринку з значним потенціалом для подальшого розвитку. Науково-теоретичне підґрунтя дослідження цього виду туризму базується на взаємозв'язку двох ключових понять: культури та туризму. Культура розглядається як багатогранне явище, що охоплює менталітет, звичаї, традиції, мистецтво, наукові досягнення та інші аспекти. Ці елементи, притаманні кожному регіону, можуть становити значний інтерес для туристів. Туризм, у свою чергу, є складною формою економічної діяльності, яка включає не лише подорожі, а й гостинність, рекреацію, відпочинок, пізнавальну діяльність тощо. Культурно-пізнавальний туризм об'єднує ці дві сфери, розглядаючись як туристична послуга, що надає можливість досліджувати та знайомитися з культурою та історією певного регіону.

Вивчення культурно-пізнавального туризму потребує застосування різноманітних наукових підходів, включаючи культурологічний, туристичний, соціально-психологічний, економічний та інші. Це дозволяє розглядати туризм не лише як економічну діяльність, а й як культурний феномен та процес міжкультурної взаємодії. Науково-теоретичні основи дослідження також пов'язані з аналізом мотивацій туристів, які обирають саме цей вид подорожей. Розуміння їхніх потреб та очікувань є ключовим для ефективної організації

туристичного продукту. Таким чином, науково-теоретичні засади дослідження культурно-пізнавального туризму охоплюють широкий спектр наукових дисциплін з метою глибокого розуміння культурного середовища, мотивації туристів та забезпечення якісного туристичного досвіду.

Культурно-пізнавальний туризм є однією з найпопулярніших форм дозвілля, оскільки сприяє розширенню культурних горизонтів. В Україні цей вид туризму має значні перспективи розвитку завдяки багатому історикокультурному потенціалу. Орієнтований на туристів з різних соціальних груп, культурно-пізнавальний туризм має важливе значення для особистісного зростання та розвитку з кількох причин:

1. Розвиток культурної свідомості: культурно-пізнавальні подорожі сприяють розширенню світогляду, поглибленню знань про історію та культуру різних країн і народів, допомагаючи усвідомити різноманіття культурних цінностей та підвищуючи рівень культурної обізнаності.

2. Отримання нових вражень: культурно-пізнавальний туризм надає можливість відвідувати нові місця, музеї, галереї та інші культурні установи, збагачуючи емоційний досвід та стимулюючи саморозвиток і творчі здібності.

3. Покращення психоемоційного стану: такі подорожі можуть слугувати ефективним засобом зняття стресу та релаксації, що є особливо важливим для людей, які працюють у напруженому ритмі або відчують значні навантаження.

4. Розвиток міжособистісних відносин: культурно-пізнавальний туризм створює сприятливі умови для знайомства з новими людьми та налагодження міжособистісних зв'язків, що є цінним для розширення соціального кола.

5. Розвиток особистості: через вивчення інших культур, традицій та звичаїв під час подорожей культурно-пізнавальний туризм сприяє особистісному зростанню. Він не лише розширює кругозір, але й формує толерантне та відкрите ставлення до культурного різноманіття. Зіштовхуючись з культурними відмінностями, людина вчиться ефективної міжкультурної комунікації, розвитку емпатії та розуміння взаємозв'язків між різними

культурами та людьми. Крім того, цей вид туризму стимулює креативність та підвищує культурну свідомість через взаємодію з мистецтвом, архітектурою, літературою та кулінарними традиціями різних країн. Культурно-пізнавальний туризм також заохочує до самовдосконалення та саморозвитку, надихаючи до вивчення іноземних мов, історії та культурної спадщини, що значно розширює життєвий досвід та збагачує особистість.

Окрім зазначених вище характеристик, культурно-пізнавальний туризм має ряд специфічних особливостей, які відрізняють його від інших видів туризму:

1. Сезонність та географічна залежність: попит на культурно-пізнавальні подорожі може залежати від пори року (наприклад, екскурсійні тури в містах Європи більш популярні у теплу пору року) та географічного розташування культурних об'єктів. Доступність певних пам'яток або проведення культурних подій може бути обмежено часом.

2. Висока вимогливість туристів: мандрівники, які обирають культурно-пізнавальний туризм, часто мають вищий рівень освіти та виявляють значний інтерес до історії, мистецтва та культури. Вони очікують отримати достовірну та глибоку інформацію, якісне екскурсійне обслуговування та можливість інтерактивної взаємодії з культурним середовищем.

3. Тривалість перебування: культурно-пізнавальні тури часто є тривалішими за інші види відпочинку, оскільки передбачають детальне ознайомлення з різними аспектами культури регіону або країни. Це може включати відвідування кількох міст, музеїв, історичних місць та участь у культурних заходах.

4. Важливість інфраструктури та сервісу: для забезпечення якісного культурно-пізнавального досвіду важливе значення має розвинена туристична інфраструктура, включаючи готелі, транспорт, заклади харчування, інформаційні центри та, особливо, кваліфіковані екскурсоводи та гідиперекладачі. Якість сервісу має відповідати очікуванням освічених та вимогливих туристів.

5. Значний вплив на місцеву культуру та громаду: розвиток культурно-пізнавального туризму може мати як позитивний, так і потенційно негативний вплив на місцеву культуру та громаду. З одного боку, він сприяє збереженню культурної спадщини, відродженню традиційних ремесел та підвищенню культурної самосвідомості місцевих жителів. З іншого боку, надмірний наплив туристів може призвести до комерціалізації культури, втрати автентичності та негативного впливу на навколишнє середовище. Тому важливим є збалансований підхід до розвитку цього виду туризму.

6. Потреба у міждисциплінарному підході: ефективне управління та розвиток культурно-пізнавального туризму вимагає співпраці фахівців з різних галузей, включаючи істориків, культурологів, мистецтвознавців, економістів, маркетингологів та фахівців з туризму. Це дозволяє забезпечити комплексний підхід до збереження, інтерпретації та промоції культурної спадщини.

7. Потенціал для інновацій та креативності: культурно-пізнавальний туризм відкриває широкі можливості для створення нових туристичних продуктів та послуг, що базуються на унікальних культурних ресурсах регіону. Це може включати тематичні екскурсії, інтерактивні програми, культурні фестивалі, майстер-класи та інші форми залучення туристів до культурного життя.

Врахування цих особливостей є ключовим для успішного розвитку культурно-пізнавального туризму в Житомирській області та максимізації його позитивного впливу на регіон.

У наукових дослідженнях туризму існує кілька підходів до класифікації культурно-пізнавального туризму, що відображають його багатогранність. Однією з відомих є класифікація професора М. Драгичевича-Шешича, яка базується на цілях подорожі. Він виділяв такі види, як історичні подорожі (включаючи вивчення історії, реконструкції подій, релігійний туризм та дослідження певних історичних періодів), географічні подорожі (комплексні спеціалізовані мандрівки), художні подорожі (з метою ознайомлення з різними

напрямами мистецтва) та екологічний туризм. Проте, як зазначалося раніше, така класифікація може мати певні обмеження, оскільки одна подорож може поєднувати кілька з цих аспектів.

Більш структурований підхід до класифікації культурно-пізнавального туризму ґрунтується на типах об'єктів, які становлять основний інтерес для туристів. Серед найпопулярніших об'єктів виділяють музеї, історичні, культурні та природні пам'ятки, ландшафти, парки тощо. Згідно з категоріями цих об'єктів, можна виокремити основні види культурно-пізнавального туризму.

На рисунку 1.2 представлено основні категорії об'єктів культурної спадщини, які є ключовими для розвитку культурно-пізнавального туризму. До них належать:

1. Пам'ятники археології: сюди відносяться стародавні поховання, городища та інші археологічні знахідки, що відображають історію розвитку людства на певній території.

2. Культова та цивільна архітектура: ця категорія включає храми, фортеці, палаци та інші споруди, які мають історичну, архітектурну або культурну цінність та відображають різні епохи та стилі будівництва.

3. Пам'ятки ландшафтної архітектури: до них належать садиби, вілли, замки, парки та інші об'єкти, що поєднують природні та штучно створені елементи, представляючи естетичну та історико-культурну цінність.

4. Музеї, театри, виставкові зали: ці заклади є центрами збереження, дослідження та популяризації культурної спадщини, представляючи різноманітні експозиції з історії, мистецтва, етнографії тощо.

5. Соціокультурна інфраструктура, технічні комплекси та споруди. Ця категорія охоплює об'єкти, що мають історичне або культурне значення, такі як порти, вокзали, мости, телевізійні вежі та інші інженерні та індустріальні пам'ятки.

6. Об'єкти етнографії, народні промисли та ремесла, центри прикладного мистецтва. Такі об'єкти відображають традиційний спосіб життя, звичаї, обряди, народну творчість та ремесла певного регіону.

7. Малі та великі історичні міста, сільські поселення (села, хутори). Ці населені пункти зберігають свою історичну забудову, планування, культурні традиції та атмосферу, представляючи інтерес для туристів.

Рис. 1.2. Основні категорії об'єктів культурної спадщини [4]

Враховуючи ці категорії об'єктів, можна виділити такі основні види культурно-пізнавального туризму:

1. Історико-археологічний туризм: вивчення минулого через історичні місця, розкопки, музеї.
2. Архітектурний туризм: ознайомлення з архітектурними стилями, шедеврами, сучасними тенденціями.
3. Літературно-художній туризм: відвідування місць, пов'язаних з літературою та мистецтвом (музеї, галереї, місця дії творів).
4. Військово-історичний туризм: вивчення військової історії через місця бойових дій, меморіали, музеї військової техніки.
5. Природопізнавальний туризм: ознайомлення з природою, екологією, біологічним різноманіттям (національні парки, заповідники).

6. Культуроетнографічний туризм ознайомлення з культурою, традиціями, побутом різних етнічних груп (музеї, народні ярмарки).

7. Релігійнопізнавальний туризм: відвідування релігійних святинь, ознайомлення з історією релігій (храми, монастирі, місця паломництва).

Таблиця 1.1

Види культурно-пізнавального туризму

Види культурнопізнавального туризму	Види об'єктів	Приклади
Історико-археологічний туризм	Історичні	До цієї категорії належать окремі поховання та некрополі, знакові місця, що є свідками важливих історичних подій, а також місця, пов'язані з життям та діяльністю видатних особистостей, відображаючи культуру та побут різних народів.
	Археологічні	Це залишки давніх поселень, такі як городища та стоянки, оборонні укріплення та військові табори, виробничі комплекси та іригаційні системи, могильники та культові місця, наскельні малюнки, а також ділянки культурного шару, що зберегли сліди життєдіяльності стародавніх людей та поля історичних битв.
Архітектурний туризм	Архітектурні	До цієї категорії належать історичні центри міст, вулиці, квартали, площі, архітектурні ансамблі, фрагменти старого планування та забудови, окремі архітектурні споруди, а також пов'язані з ними твори монументального, декоративного та образотворчого мистецтва.
Літературно-художній туризм	Монументального мистецтва	Це меморіальні музеї, присвячені відомим діячам літератури, театру, кіно та інших видів мистецтва.
	Художні	До цієї групи входять твори живопису, скульптури, графіки, а також художня та документальна література.
Військово-історичний туризм	Військові та історичні	Це пам'ятники, встановлені на честь військових подій, військові музеї, музеї, що висвітлюють окремі битви та війни, а також меморіальні комплекси.

Природопізнавальний туризм	Садово-паркового мистецтва	Ця категорія включає парки та сквери, в яких поєднуються елементи паркового будівництва з природними або штучно створеними ландшафтами.
	Ландшафтні	Це природні території, які є важливими з історичної точки зору, такі як національні та регіональні ландшафтні парки, біосферні та природні заповідники, пам'ятки природи, ботанічні та дендрологічні сади, зоологічні парки.
Культуроетнографічний туризм	Етнографічні	До цієї групи належать традиції, звичаї, обряди, свята, народні ремесла, національна кухня, традиційні житла, одяг, танці, а також колекції етнографічних музеїв.
Релігійнопізнавальний туризм	Релігійні	Це культові споруди, такі як церкви, собори, костели, мечеті, синагоги та інші храми.

Джерело: [5, 6]

Така класифікація, що базується на типах об'єктів культурної спадщини, є більш практичною для планування та розвитку культурно-пізнавальних туристичних продуктів, зокрема в Житомирській області, яка володіє значним потенціалом у кожній з цих категорій.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ КУЛЬТУРНО-ПІЗНАВАЛЬНОГО ТУРИЗМУ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ В ТУРАГЕНЦІЇ «ФОП СТЕЛЬМАХ»

2.1. Загальна характеристика туристичного потенціалу Житомирської області для розвитку культурно-пізнавального туризму.

Історичне полотно Житомирщини надзвичайно багате та різноманітне. Окрім слов'янських поселень, варто відзначити, що територія області була частиною важливих державних утворень, таких як Київська Русь та Велике Князівство Литовське, що залишило свій слід в архітектурі та культурних традиціях. Археологічні розкопки постійно виявляють нові артефакти, які можуть стати основою для створення інтерактивних музеїв та освітніх центрів просто неба. Унікальними об'єктами є не лише городища, а й окремі знахідки, що ілюструють побут, ремесла та вірування давніх мешканців. Розвиток археологічного туризму може включати тематичні екскурсії місцями розкопок (за умови їхньої доступності та безпеки), реконструкції давніх обрядів та майстер-класи з відтворення стародавніх технік. В цілому, культурноісторична спадщина Житомирщини є дуже різноманітною.

Архітектура області є відображенням її складної історії. Поряд з величними православними храмами, такими як Спасо-Преображенський собор у Житомирі, що вражає своєю монументальністю, та дерев'яними церквами, які є унікальними зразками народного зодчества, знаходяться католицькі костели з витонченими формами, наприклад, костел Святої Варвари в Бердичеві, де вінчався Оноре де Бальзак. Синагоги, хоч і часто перебувають у занедбаному стані, є важливими свідками багатой єврейської історії регіону.

Замки та фортеці Житомирщини мають особливу привабливість. Руїни Овруцького замку, хоч і не збереглися до наших днів у первозданному вигляді, несуть у собі дух середньовіччя та лицарських часів. Замкові укріплення в Радомишлі, де зараз розташований унікальний музей ікон, та залишки фортеці в

Новограді-Волинському можуть стати центрами історичних реконструкцій та фестивалів. Шляхетські садиби та палаці, такі як палац Терещенків у Червоному, є не лише архітектурними перлинами, а й можуть використовуватися як готелі, культурні центри або місця проведення урочистих подій, залучаючи таким чином додаткову увагу туристів.

Музеї Житомирщини є справжньою скарбницею знань про край. Обласний краєзнавчий музей у Житомирі пропонує широку експозицію з історії, етнографії та природи регіону. Літературно-меморіальний музей Лесі Українки в Новограді-Волинському занурює відвідувачів у світ великої поетеси. Музей космонавтики імені С. П. Корольова є унікальним об'єктом, що розповідає про внесок Житомирщини у розвиток космонавтики. Музей коштовного і декоративного каменю в Хорошеві демонструє багатство надр регіону. Розвиток музейної справи може включати створення інтерактивних експозицій, проведення тематичних екскурсій, майстер-класів та освітніх програм для різних вікових груп. Важливим є також налагодження співпраці між музеями та туристичними операторами для включення їх до туристичних маршрутів.

Етнокультурна самобутність Житомирщини є її неповторною особливістю. Традиційні ремесла, такі як ткацтво, вишивка, гончарство, різьблення по дереву, мають глибокі корені та можуть бути цікаві туристам у вигляді майстер-класів та ярмарків народних промислів. Унікальні обряди та звичаї, пов'язані з календарними святами, родинними подіями, можуть бути відтворені під час фольклорних фестивалів. Гастрономічні особливості регіону, що включають страви з лісових грибів та ягід, картопляні страви, традиційні напої, можуть стати частиною гастрономічних турів та дегустацій. Розвиток сільського туризму може сприяти збереженню та популяризації етнокультурної спадщини, пропонуючи туристам проживання в автентичних умовах та знайомство з місцевим побутом.

Природні ландшафти Житомирщини є не лише мальовничими, а й мають значну пізнавальну цінність. Коростишівський каньйон з його гранітними скелями та озерами є популярним місцем для відпочинку та фотосесій, але також

може бути об'єктом геологічних екскурсій. Регіональні ландшафтні парки та заповідники, такі як Поліський природний заповідник, пропонують еко-стежки та можливість спостереження за унікальною флорою та фауною Полісся. Поєднання природних об'єктів з історичними та культурними пам'ятками може створити комплексні маршрути.

Розвиток тематичних видів туризму може значно розширити коло потенційних туристів. Літературний туризм, пов'язаний з іменами Лесі Українки, Оноре де Бальзака, а також інших письменників, які жили або відвідували Житомирщину, може включати відвідування музеїв, садиб, місць, описаних у їхніх творах, та проведення літературних вечорів. Військовоісторичний туризм може бути зосереджений на місцях бойових дій часів Другої світової війни, меморіальних комплексах та військових музеях. Релігійний туризм може включати паломницькі поїздки до відомих монастирів та храмів, ознайомлення з їхньою історією та архітектурою.

Особливу увагу в контексті культурно-пізнавального туризму в Житомирській області заслуговують об'єкти, що мають загальнодержавне значення та внесені до Державного реєстру нерухомих пам'яток України. Наявність таких пам'яток свідчить про значну історичну, архітектурну або мистецьку цінність цих об'єктів не лише для регіону, але й для всієї країни (таблиця 2.1).

Таблиця 2.1

**Пам'ятки культурної спадщини національного значення
Житомирської області**

№	Найменування пам'ятки	Датування	Місцезнаходження	Вид пам'ятки	Охоронний номер
1.	Кафедральний костюл Св. Софії та дзвіниця	1746 р.	м. Житомир, майдан Замковий, 2	Пам'ятка архітектури	060017
2.	Городище літописно міста Ярополча	IX-XIII століття	с. Яроповичі, на південь від села урочище Замок	Пам'ятка археології	060004-Н

3.	Городища літописного міста Ісрокостеня, поселення і курганні могильники	VIII-XVIII століття	м. Коростень, правий берг р. Уж	Пам'ятка археології	060007-Н
4.	Будинок, в якому народилася і жила поетеса та громадська діячка Леся Українка	1871-1872 роки	м. Звягель, 94 вул. К. Маркса	Пам'ятка історії	060010-Н
5.	Городище і селище	IX століття до нашої ери-IV століття, IX-XIII століття	сmt Олевськ	Пам'ятка археології	060014-Н

Джерело: [14]

Підсумовуючи, Житомирська область володіє значним та різноманітним туристичним потенціалом для розвитку культурно-пізнавального туризму. Її багата історія, унікальна архітектура, цінні музейні колекції, самобутня культура та мальовнича природа створюють сприятливі умови для залучення туристів з різними інтересами.

2.2. Аналіз діяльності турагенції «ФОП Стельмах» на ринку культурно-пізнавального туризму Житомирської області

Туристична агенція «ФОП Стельмах» функціонує на ринку Житомирської області як філія більшої туристичної компанії «Сієста», що спеціалізується на організації розважальних, культурних та пізнавальних турів. З моменту свого заснування, ФОП «Стельмах» зайняла нішу короткострокових екскурсій вихідного дня, орієнтованих на внутрішній туризм в межах області. Хоча компанія ще не посіла провідні позиції на ринку, вона демонструє позитивну динаміку розвитку, розширюючи свою клієнтську базу та спектр пропонованих послуг.

ФОП «Стельмах» спеціалізується на організації одноденних культурно-пізнавальних турів, серед яких особливою популярністю користуються:

1. Замок-музей «Радомисль»: Цей унікальний об'єкт поєднує в собі відроджену середньовічну фортецю, музей української домашньої ікони та мальовничий ландшафтний парк. Пропонуючи не лише історичний контекст, але й естетичну насолоду, екскурсії до Радомишля є одними з найпопулярніших серед клієнтів агенції.

2. Геологічна пам'ятка «Камінне село». Загадкове скупчення величезних гранітних валунів, оповите легендами та містичними історіями, викликає особливий інтерес у любителів природних див та незвичайних місць. Тури до Камінного села часто поєднуються з елементами екологічного туризму та краєзнавства.

3. Етнографічний комплекс «Ремісничий двір»: Цей інтерактивний музей під відкритим небом надає можливість туристам зануритися в автентичну атмосферу поліського села, ознайомитися з традиційними ремеслами, скуштувати місцеву кухню та взяти участь у майстер-класах.

Ці екскурсії здебільшого орієнтовані на молодь, студентів, а також активних мандрівників віком 25–45 років, які віддають перевагу змістовному відпочинку на вихідних.

Компанія пропонує доступну цінову політику — від 500 до 1000 грн за тур. До вартості зазвичай входить проїзд, супровід гіда, страхування, вхідні квитки та організаційні витрати. Для постійних клієнтів або групових замовлень діють системи знижок, що робить послуги ще привабливішими.

У порівнянні з конкурентами, наприклад ТА «Патріот», яка має більш гнучкий ціновий діапазон (250–1000 грн), «ФОП Стельмах» позиціонує себе як агенція з вищим рівнем сервісу та комфортом, що частково пояснює середній рівень цін.

Порівняльний аналіз послуг туристичних аєнцій ФОП «Стельмах» і «Патріот»

Характеристика	ФОП Стельмах	Патріот
Основна спеціалізація	Культурно-пізнавальні тури вихідного дня по області	Змішані тури (відпочинок, паломництво, культурні екскурсії)
Типові маршрути	Радомисль, Камінне село, Ремісничий двір, Коростишівський костел	Житомир, Бердичів, Музей космонавтики, історико-культурні об'єкти
Тривалість турів	Однорденні тури	Однорденні та дворденні
Ціновий діапазон	500–1000 грн	250–1000 грн
До вартості включено	Транспорт, гід, квитки, страхування, організаційні витрати	Транспорт, гід, іноді — квитки, решта — опціонально
Цільова аудиторія	Молодь, студенти, активні мандрівники 25–45 років	Широка — від школярів до пенсіонерів
Маркетинг	Акцент на соцмережі, блогери, онлайн-бронювання	Основна реклама через сайти оголошень, туристичні форуми
Імідж та позиціонування	Сучасна аєнція з комфортом і сервісом середнього рівня	Досвідчена аєнція з великим асортиментом бюджетних турів
Наявність додаткових послуг	Майстер-класи, інтерактиви, знижки для постійних клієнтів	Мінімум додаткових послуг, орієнтація на стандартну екскурсію

Джерело: [27]

Аєнція активно використовує цифрові канали для просування своїх послуг:

- веде сторінки у Facebook та Instagram, публікуючи фото з екскурсій, відгуки, анонси турів;
- має власний вебсайт з можливістю онлайн-бронювання;
- застосовує цільову рекламу у соціальних мережах;
- співпрацює з локальними блогерами та освітніми закладами для просування серед студентської аудиторії.

Завдяки діджиталізації маркетингу, аєнція забезпечує собі постійний притік нових клієнтів та підтримку лояльності серед вже наявних.

ФОП «Стельмах» має фізичний офіс у центрі Житомира, що сприяє комунікації з клієнтами, особливо старшої вікової групи. Крім того, компанія

співпрацює з регіональними туроператорами, перевізниками, гідами та закладами харчування, забезпечуючи якісний сервіс протягом усієї подорожі.

Попри наявність більш досвідчених гравців, таких як «Патріот», ФОП «Стельмах» знаходиться у фазі активного зростання. За попередні два роки (2023–2024 рр.) кількість організованих турів зросла на 27%, а кількість туристів – на 34%. Однак, за часткою ринку компанія поки що поступається більшим агентствам, що мають сталу репутацію та ширше портфоліо маршрутів (рис. 2.1.).

Частка ринку культурно-пізнавального туризму Житомирської області

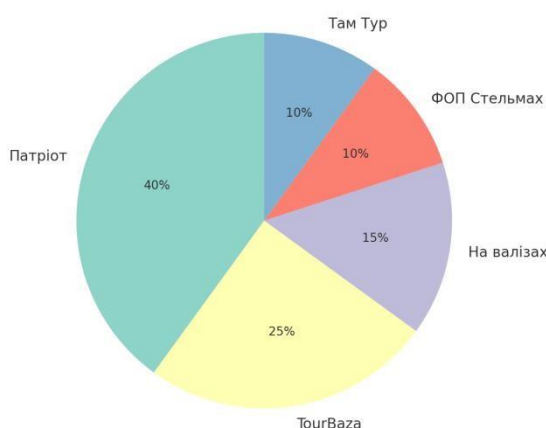

Рис. 2.1. Частка ринку культурно-пізнавального туризму Житомирської області [27]

Для більш глибокого розуміння поточного стану та перспектив розвитку турагенції «ФОП Стельмах» на ринку культурно-пізнавального туризму Житомирської області, доцільно провести SWOT-аналіз, який допоможе виявити внутрішні сильні та слабкі сторони компанії, а також зовнішні можливості та загрози (таблиця 2.3).

SWOT-аналіз діяльності турагенції «ФОП Стельмах»

Сильні сторони	Слабкі сторони
1. Спеціалізація на короткострокових екскурсіях вихідного дня 2. Орієнтація на молоду та активну аудиторію 3. Активне використання цифрових каналів просування 4. Наявність фізичного офісу в центрі міста 5. Надання комплексних додаткових послуг 6. Позитивна динаміка зростання 7. Співпраця з місцевими партнерами	1. Менша частка ринку порівняно з більшими гравцями 2. Вищий мінімальний поріг цін порівняно з деякими конкурентами 3. Можливо, менша впізнаваність бренду порівняно з лідерами ринку 4. Потенційно обмежений асортимент турів
Можливості	Загрози
1. Зростання інтересу до внутрішнього туризму 2. Розвиток туристичної інфраструктури області 3. Використання унікального культурного потенціалу 4. Залучення нових сегментів аудиторії 5. Розширення асортименту турів 6. Розвиток партнерських програм 7. Використання нових технологій	1. Посилення конкуренції 2. Нестабільна економічна ситуація 3. Негативний вплив зовнішніх факторів 4. Зміна туристичних трендів 5. Сезонність попиту

Джерело: розроблено автором.

Зважаючи на виявлені сильні сторони, такі як сприятливе географічне розташування та надання комплексних туристичних послуг, а також наявні можливості для розвитку екологічного та сільського туризму, ФОП "Стельмах" має значний потенціал для зміцнення своїх позицій на ринку. Однак, для успішної реалізації цього потенціалу необхідно враховувати існуючі слабкі сторони, зокрема залежність від сезонності та обмеженість маркетингових зусиль, а також можливі загрози, такі як посилення конкуренції та нестабільна економічна ситуація. Ретельний аналіз цих факторів дозволить розробити ефективну стратегію розвитку та мінімізувати потенційні ризики.

2.3. Пропозиції щодо вдосконалення діяльності турагенції «ФОП Стельмах» у сфері культурно-пізнавального туризму

Аналіз діяльності турагенції ФОП «Стельмах» на ринку культурно-пізнавального туризму Житомирської області виявив низку переваг, серед яких варто відзначити орієнтацію на короткострокові екскурсії, активне використання цифрових каналів просування та широкий спектр додаткових послуг. Водночас агенція стикається і з певними викликами, такими як невелика частка ринку порівняно з основними конкурентами та дещо вищі ціни на тури.

З огляду на перспективи розвитку культурно-пізнавального туризму в регіоні, для посилення конкурентоспроможності та підвищення ефективності діяльності доцільно вжити низку заходів. Передусім варто звернути увагу на розширення та урізноманітнення асортименту туристичних продуктів. «ФОП Стельмах» може збагатити свою пропозицію тематичними турами, орієнтованими на різні інтереси цільової аудиторії. Зокрема, це можуть бути літературні маршрути, що знайомлять з життям і творчістю видатних письменників; історико-археологічні подорожі з відвідуванням пам'яток та елементами реконструкції; етнографічні поїздки з інтерактивними майстеркласами й автентичними стравами; релігійні екскурсії до монастирів і храмів; а також тури промислового характеру, пов'язані з історією виробництва в регіоні. Водночас можна запропонувати комбіновані маршрути, які поєднують культурний компонент з природним, гастрономічним або активним відпочинком. Важливим напрямом також є створення багатоденних турів, що охоплюють кілька ключових локацій області.

Не менш актуальним є вдосконалення цінової політики. Агенції варто запровадити гнучке ціноутворення — від економ-варіантів до пакетів із розширеним сервісом. Доцільно впровадити сезонні знижки, спеціальні акції для певних категорій клієнтів і програми лояльності. Регулярний моніторинг цін конкурентів дозволить оперативно реагувати на зміни ринку.

У сфері маркетингу ключовим завданням є посилення впізнаваності бренду та залучення нових клієнтів. Це передбачає активний контентмаркетинг —

публікацію захопливих історій, відео, блогів, що висвітлюють туристичний потенціал регіону. Важливо також інвестувати в таргетовану рекламу, співпрацювати з місцевими блогерами та інфлюенсерами, брати участь у туристичних виставках, розширювати онлайн-присутність на туристичних платформах. Партнерство з готелями і закладами розміщення дозволить створювати привабливі пакети послуг.

Для підвищення рівня обслуговування доцільно інвестувати в навчання персоналу, зокрема гідів і екскурсоводів, покращити комунікацію з клієнтами, активно збирати та враховувати зворотний зв'язок. Варто також забезпечити комфортні умови перевезення та індивідуальний підхід до клієнтів.

Розвиток партнерських зв'язків стане ще одним важливим ресурсом для зростання. Йдеться про налагодження співпраці з музеями, театрами, культурними центрами, іншими туристичними операторами та органами місцевого самоврядування. Це дозволить формувати комплексні туристичні продукти, отримувати пільгові умови для клієнтів і активніше включатися в регіональні програми підтримки туризму.

Упровадження запропонованих рішень сприятиме підвищенню конкурентоздатності «ФОП Стельмах», розширенню клієнтської бази, покращенню сервісу та активному розвитку культурно-пізнавального туризму в Житомирській області. (рис. 2.2)

Рис. 2.2. Вдосконалення діяльності «ФОП Стельмах» у сфері культурнопізнавального туризму [29]

Окрім уже окреслених напрямів удосконалення, варто розширити стратегічне бачення розвитку турагенції «ФОП Стельмах» у контексті загальних тенденцій туристичної галузі та потреб цільової аудиторії. Культурно-пізнавальний туризм в Україні набуває дедалі більшої популярності, особливо у післяпандемійний період, коли внутрішній туризм став пріоритетним. У цьому контексті ФОП «Стельмах» має унікальну можливість сформувати конкурентну нішу, поєднуючи глибоке занурення у культурну спадщину з комфортним, безпечним і доступним сервісом.

Насамперед, доцільно сформувати довгострокову стратегію бренду. Необхідно чітко окреслити місію турагенції, її унікальні переваги, цінності та стиль комунікації з клієнтами. Наприклад, це може бути позиціонування як «гід у культурній спадщині Полісся», що наголошує на локальній ідентичності, історичній глибині та персоналізованому підході до кожного клієнта. Така стратегія дозволить будувати довіру, формувати спільноту постійних клієнтів та покращити впізнаваність на ринку.

Важливо також поглибити дослідження потреб цільових груп. Для цього варто проводити регулярні опитування, фокус-групи або аналіз поведінки користувачів на сайті та в соцмережах. Наприклад, молодь може цікавитись інтерактивними форматами — квест-турами, VR-екскурсіями або поєднанням історії з активностями на природі, тоді як старші туристи більше цінують класичні культурні маршрути з комфортом і гідом. Також перспективним є сегмент освітнього туризму для школярів і студентів, особливо в контексті патріотичного виховання та краєзнавчих програм.

Окрему увагу варто приділити інноваціям у сфері обслуговування. Запровадження мобільного застосунку або інтерактивного онлайн-помічника на сайті дасть змогу клієнтам самостійно формувати маршрут, обирати зручні дати, переглядати віртуальні тури та бронювати поїздки. Такі рішення спрощують комунікацію та підвищують лояльність. Також можна впровадити бонусну програму з QR-карткою, де кожна участь у турі накопичує знижки або подарунки.

Розвиток власного фірмового стилю також сприятиме створенню цілісного образу компанії. Це стосується не лише логотипу та поліграфії, а й уніформи персоналу, оформлення транспорту, візуального стилю соціальних мереж. Бренд, що має послідовний візуальний образ і якісний контент, сприймається більш професійно та викликає довіру у клієнтів.

Паралельно слід розширювати спектр партнерств на міжрегіональному рівні. Наприклад, співпраця з турагенціями з інших областей дозволить організовувати обмінні тури, проводити спільні культурні події або реалізовувати міжобласні маршрути. Це не лише розширить географію впливу, а й дозволить виходити на нові ринки.

Важливо також брати участь у державних та міжнародних грантових програмах, які фінансують розвиток туризму, охорону культурної спадщини чи підтримку малого бізнесу. Залучення таких ресурсів допоможе реалізувати більш масштабні проекти — створення власного етнопарку, інтерактивного музею або регіонального туристичного інформаційного центру під брендом ФОП «Стельмах».

Не менш перспективним є формування системи соціальної відповідальності агенції. Наприклад, частину прибутку можна спрямовувати на реставрацію локальних пам'яток, проведення безкоштовних екскурсій для дітей з малозабезпечених сімей або організацію краєзнавчих конкурсів для молоді. Це підвищить репутацію агенції та її вплив на розвиток громади.

Узагальнюючи, можна сказати, що вдосконалення діяльності «ФОП Стельмах» має відбуватись як за рахунок внутрішніх змін у сервісі, асортименті та маркетингу, так і через стратегічну експансію, партнерства, інновації та соціальну відповідальність. Такий комплексний підхід дозволить агенції не лише укріпити позиції на локальному ринку, а й стати прикладом успішної туристичної ініціативи на рівні регіону та всієї України.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КУЛЬТУРНО-ПІЗНАВАЛЬНОГО ТУРИЗМУ В ЖИТОМИРСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Житомирська область, маючи в своєму арсеналі значний пласт історико-культурної спадщини та природних скарбів, стоїть на порозі якісно нового етапу розвитку культурно-пізнавального туризму. Ефективна синергія між унікальними ресурсами регіону, інноваційними підходами до їхньої презентації та сучасними вимогами туристичного ринку відкриває безмежні можливості для залучення різноманітних категорій мандрівників.

Рис. 3.1. Перспективні напрями розвитку культурно-пізнавального туризму в Житомирській області [36]

1. Розвиток тематичних туристичних маршрутів у новій інтерпретації:

1.1. Інтерактивний літературний туризм як занурення в епоху: Окрім традиційних екскурсій, створення літературних квестів у міському середовищі, де учасники, розгадуючи загадки, відкривають для себе біографічні факти та місця, пов'язані з письменниками. Організація театралізованих реконструкцій ключових сцен з їхніх творів у відповідних локаціях. Застосування технологій доповненої реальності (AR) для візуалізації персонажів та подій на історичних вулицях. Розробка аудіогідів з голосами відомих акторів, які зачитують уривки творів у місцях їхнього написання або дії.

1.2. Археологічний туризм з елементами експериментальної археології: Залучення туристів до імітації археологічних розкопок на спеціально відведених ділянках під керівництвом фахівців. Організація майстер-класів з давніх ремесел, заснованих на археологічних знахідках (гончарство, ткацтво, обробка каменю). Створення інтерактивних макетів давніх поселень та городищ з використанням 3D-друку та VR-технологій.

1.3. Сакральний туризм як шлях до міжкультурного діалогу: Створення маршрутів, що демонструють архітектурну різноманітність культових споруд різних конфесій, підкреслюючи їхню історичну співіснування в регіоні. Організація тематичних екскурсій, присвячених історії релігійних громад, їхнім внеску в культурний розвиток краю, традиціям та обрядам. Проведення зустрічей та дискусій з представниками різних релігійних організацій для сприяння взаєморозумінню та толерантності.

1.4. Автентичний сільський етнографічний туризм як екосистема вражень: Розширення пропозицій агросадиб з можливістю участі туристів у сільськогосподарських роботах, вивчення традиційних ремесел безпосередньо від майстрів. Створення гастрономічних турів, що включають збір місцевих продуктів (грибів, ягід, трав) та приготування традиційних страв під керівництвом місцевих жителів. Організація фольклорних експедицій з метою збору та популяризації місцевого пісенного та обрядового фольклору.

1.5. Промисловий туризм як відкриття інженерної спадщини: Організація безпечних та інформативних екскурсій на діючі підприємства (з урахуванням специфіки виробництва), що мають історичне коріння або використовують унікальні технології. Створення музеїв історії промисловості на базі законсервованих об'єктів з демонстрацією старовинного обладнання та технологічних процесів. Розробка інтерактивних програм, що ілюструють внесок промисловості регіону в економічний та соціальний розвиток країни.

2. Трансформація культурної спадщини в магніти для туристів:

2.1. Культурні кластери на базі історичних маєтків: Перетворення палаців та садиб на мультифункціональні культурні центри, що включають музейні експозиції, готелі-бутики, ресторани з локальною кухнею, творчі майстерні, концертні та виставкові зали, коворкінги для креативних індустрій. Створення тематичних парків на прилеглих територіях, що відтворюють атмосферу відповідної історичної епохи.

2.2. Цифрова революція в музейній справі: Впровадження інтерактивних сенсорних екранів, голограм, 3D-проекцій для оживлення музейних експонатів. Створення віртуальних екскурсій для залучення онлайн-аудиторії та надання можливості ознайомитися з колекціями перед фізичним візитом. Розробка мобільних додатків з функціями аудіогіда, навігації по музею, інформації про експонати та інтерактивних завдань.

2.3. Фестивалізація культурної спадщини: Організація регулярних масштабних фестивалів, присвячених різним аспектам місцевої культури та історії (лицарські турніри, фольклорні свята, гастрономічні ярмарки, мистецькі пленери). Залучення відомих артистів та творчих колективів для підвищення привабливості подій. Активне використання соціальних мереж та онлайн-трансляцій для охоплення широкої аудиторії.

3. Еволюція туристичної інфраструктури та сервісу до стандартів гостинності майбутнього:

3.1. Розумна логістика для культурних маршрутів: Розробка зручних та екологічних транспортних рішень для переміщення між туристичними об'єктами (електробуси, велопрокат, водний транспорт). Впровадження інтелектуальних систем навігації та інформування туристів у режимі реального часу.

3.2. Персоналізований готельний та ресторанний сервіс з акцентом на місцеві особливості: Створення тематичних готелів, дизайн яких відображає культурну спадщину регіону. Залучення місцевих фермерів та виробників для

забезпечення ресторанів свіжими та автентичними продуктами. Проведення майстер-класів з приготування місцевих страв для туристів.

3.3. Центри компетенцій для туристичних кадрів: Створення регіональних навчальних центрів для підготовки висококваліфікованих гідів, екскурсоводів, аніматорів, фахівців з гостинності, які володіють глибокими знаннями про історію, культуру та природу Житомирщини.

3.4. Цифрові екосистеми для туристів: Розробка комплексних мобільних додатків, що об'єднують інформацію про всі туристичні ресурси регіону, можливості бронювання, оплати, навігації, відгуки та рекомендації. Впровадження чат-ботів для надання оперативної підтримки туристам.

4. Синергія маркетингу та стратегічних партнерств для глобального охоплення:

4.1. Створення потужного цифрового бренду регіону: Розробка візуально привабливого та інформативного веб-порталу, активне просування в міжнародних соціальних мережах, створення якісного відео-контенту та віртуальних турів.

4.2. Стратегічні альянси з міжнародними туроператорами та авіакомпаніями: Залучення їх до формування та просування комплексних турів до Житомирської області.

4.3. Участь у міжнародних туристичних форумах та виставках з інтерактивною презентацією регіону.

4.4. Співпраця з відомими тревел-блогерами та інфлюенсерами для популяризації Житомирщини серед їхньої аудиторії.

4.5. Розробка спільних туристичних продуктів з сусідніми регіонами та країнами для залучення транзитного потоку туристів.

Реалізація цих розширених перспективних напрямів, що базуються на глибокому розумінні унікальних ресурсів Житомирської області та сучасних тенденцій у сфері туризму, дозволить не лише значно підвищити її туристичну

привабливість, але й сприяти сталому соціально-економічному розвитку регіону та збереженню його безцінної культурної спадщини для майбутніх поколінь.

Для успішної реалізації окреслених перспективних напрямів розвитку культурно-пізнавального туризму в Житомирській області ключове значення матиме залучення інвестицій у ряд пріоритетних сфер. Стратегічні фінансові вкладення дозволять не лише модернізувати існуючу туристичну інфраструктуру та відновити культурну спадщину, але й створити якісно нові туристичні продукти та ефективні механізми їх просування.

Серед найбільш важливих напрямів для інвестування слід виділити:

1. Реставрація та збереження культурної спадщини: Фінансування реставраційних робіт історичних будівель, археологічних об'єктів та музейних фондів є критично важливим для збереження автентичності та привабливості культурних пам'яток;
2. Розвиток туристичної інфраструктури: Інвестиції в будівництво сучасних готелів, кемпінгів, закладів громадського харчування, покращення транспортної логістики та створення інформаційно-навігаційної системи для туристів забезпечать комфортне перебування в регіоні;
3. Створення та розвиток туристичних маршрутів та продуктів: Фінансова підтримка розробки нових тематичних екскурсій, культурних подій, фестивалів та інших атракцій сприятиме диверсифікації туристичної пропозиції;
4. Маркетинг та просування: Забезпечення належного фінансування маркетингових кампаній на національному та міжнародному рівнях є необхідним для підвищення впізнаваності Житомирської області як привабливого туристичного напрямку;
5. Підготовка та навчання кадрів: Інвестиції в освітні програми для працівників туристичної галузі сприятимуть підвищенню якості обслуговування та професіоналізму;

6. Впровадження інноваційних технологій: Фінансування розробки та впровадження цифрових рішень (мобільних додатків, віртуальних турів) покращить досвід туристів та оптимізує управління туристичними потоками;

7. Підтримка місцевих ініціатив та сталий розвиток: Інвестиції в проекти, що сприяють збереженню місцевої культури, розвитку сільського та екологічного туризму, забезпечать сталий розвиток галузі та залучення місцевих громад.

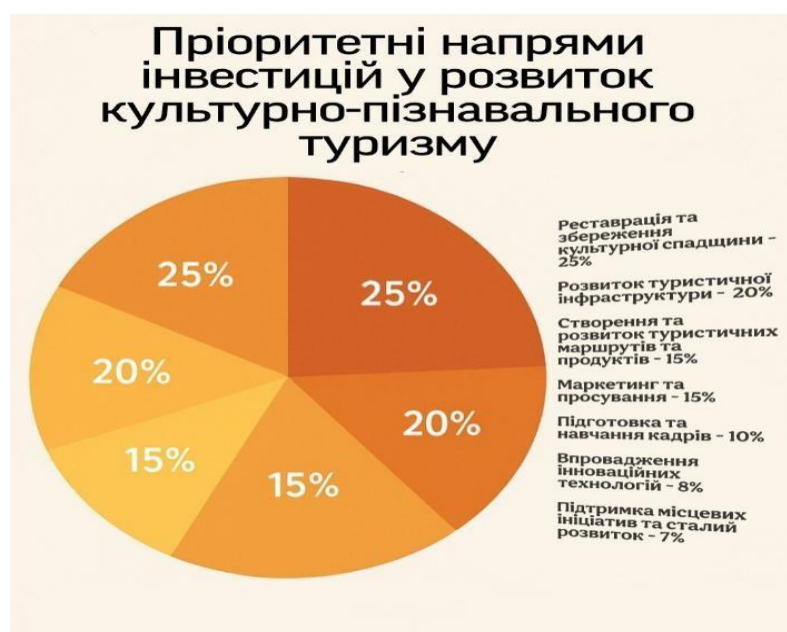

Рис. 3.2. Пріоритетні напрями інвестицій у розвиток культурно-пізнавального туризму [39]

Ефективний розподіл інвестицій між цими пріоритетними напрямками стане запорукою успішної реалізації перспектив розвитку культурнопізнавального туризму в Житомирській області та максимізації його позитивного впливу на соціально-економічний розвиток регіону.

Розглядаючи перспективні напрями розвитку культурно-пізнавального туризму в Житомирській області, важливо оцінити потенціал кожного з них за ключовими критеріями, такими як наявність необхідних ресурсів, потенційний попит серед туристів та обсяг необхідних інвестицій для їхньої реалізації.

Порівняльний аналіз різних видів культурно-пізнавального туризму за цими критеріями представлено в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1

**Оцінка потенціалу різних видів культурно-пізнавального туризму в
Житомирській області**

Напрямок туризму	Наявність ресурсів	Потенційний попит	Необхідні інвестиції	Загальний потенціал
Історико-археологічний	На території області збереглися окремі археологічні пам'ятки та старовинні споруди, але частина з них потребує відновлення або консервації.	Цікавий для школярів, студентів і науковців, особливо у форматі навчальних турів та виїзних занять.	Потрібні середні інвестиції на збереження об'єктів, створення музейної інфраструктури та підготовку фахових гідів.	Має гарні перспективи розвитку за умови правильної популяризації та співпраці з науковими установами.
Літературний	В області народилися або працювали відомі письменники, але туристичні маршрути ще слабо сформовані.	Обмежений, переважно серед інтелектуальної аудиторії та шкільних груп.	Інвестиції переважно потрібні в інформаційне забезпечення та створення маршрутів.	Перспективи помірні, але можна посилити інтеграцією з іншими напрямами.
Етнографічний	Область має багату народну культуру, збережені ремесла та фольклор.	Зростає інтерес як серед внутрішніх туристів, так і серед іноземців.	Невеликі інвестиції: облаштування садиб, розвиток локальних ініціатив.	Один із найперспективніших напрямів для розвитку сільського туризму.
Релігійний	Є багато історичних храмів і монастирів, частина в хорошому стані.	Попит стабільний серед старшого покоління та організованих груп.	Середні інвестиції на реставрацію об'єктів та благоустрій територій.	Має добрий потенціал у форматі паломницьких маршрутів.
Природо-пізнавальний	Регіон багатий на природні пам'ятки, які приваблюють екотуристів.	Дуже високий попит у теплу пору року серед широкої аудиторії.	Інвестиції — на екостежки, вказівники, майданчики для відпочинку.	Найперспективніший напрям сталого туризму.
Меморіальний	Є місця, пов'язані з Другою світовою війною та відомими особами.	Цікавий для дослідників та родичів загиблих.	На інформаційне оформлення маршрутів.	Потенціал обмежений, важливий для історії.
Мистецький/музейний	Є музеї, культурні центри, музей-замок у Радомишлі.	Помірний попит, залежить від тематики та подачі.	Потрібні інвестиції в оновлення експозицій.	Має потенціал за умови осучаснення.

Джерело: [40]

ВИСНОВКИ

Проведене комплексне дослідження дозволило оцінити потенціал Житомирської області у сфері культурно-пізнавального туризму та проаналізувати діяльність одного з ключових гравців на цьому ринку – турагенції «ФОП Стельмах». Результати засвідчили наявність значних, проте ще недостатньо розкритих ресурсів регіону, що включають багату історико-культурну спадщину, унікальні архітектурні ансамблі, різноманітні музейні колекції, самобутні етнографічні особливості та мальовничі природні ландшафти. Ці активи створюють міцну основу для формування привабливого та різноманітного туристичного продукту, здатного задовольнити широкий спектр запитів як внутрішніх, так і потенційних зовнішніх мандрівників.

Аналіз діяльності ФОП «Стельмах» виявив її орієнтацію на сегмент короткострокових екскурсій, ефективне використання сучасних цифрових каналів для комунікації та просування послуг, а також прагнення до надання комплексного сервісу. Водночас було ідентифіковано певні аспекти, що потребують удосконалення, серед яких – відносно обмежена частка ринку в порівнянні з більш масштабними конкурентами та необхідність оптимізації цінової політики для розширення охоплення різних цінових сегментів аудиторії.

З огляду на виявлені сильні та слабкі сторони, а також існуючі можливості та потенційні загрози на ринку культурно-пізнавального туризму Житомирської області, дослідженням було обґрунтовано низку стратегічних напрямів розвитку. Ключовими серед них є диверсифікація та розширення асортименту туристичних пропозицій шляхом розробки тематичних маршрутів, орієнтованих на конкретні інтереси (літературні, історикоархеологічні, етнографічні, релігійні, промислові), а також створення комбінованих та багатоденних турів, що дозволять глибше пізнати регіон.

Важливим елементом підвищення конкурентоздатності є гнучка цінова політика, що передбачає розробку різних тарифних планів та спеціальних пропозицій для різних категорій клієнтів. Активізація маркетингової діяльності

з використанням сучасних digital-інструментів, контент-маркетингу, співпраці з інфлюенсерами та участі у туристичних виставках сприятиме підвищенню впізнаваності бренду та залученню нових клієнтів.

Особливу увагу слід приділити підвищенню якості обслуговування та клієнтського досвіду через професійний розвиток гідів та екскурсоводів, впровадження системи зворотного зв'язку та персоналізацію туристичних програм. Розвиток стратегічних партнерств з культурними установами, іншими туристичними операторами та органами місцевого самоврядування відкриє нові можливості для створення комплексних туристичних продуктів та спільної промоції регіону.

В контексті сучасних тенденцій розвитку туризму, важливим є впровадження принципів сталого та екологічно відповідального туризму, залучення місцевих громад до туристичної діяльності для забезпечення автентичності пропозицій, а також використання інноваційних технологій для покращення навігації, інформування та загального досвіду туристів.

Реалізація запропонованих заходів, що базуються на глибокому аналізі потенціалу Житомирської області та діяльності «ФОП Стельмах», сприятиме не лише зміцненню позицій агенції на ринку, але й стимулюватиме сталий розвиток культурно-пізнавального туризму в регіоні, підвищуючи його привабливість для широкого кола мандрівників та сприяючи соціальноекономічному зростанню.

СПИСКИ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Романюк О.І. Культурно-пізнавальний туризм: сутність, характеристики, зміст. Туризм і країнознавство. 2013. №4. С. 52-59.
2. Никига О. Пізнавальний туризм: сутність та особливості організації. Сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку туризму в регіонах України: матеріали II Всеукр. Наук.-практ. Конф. (18-19 травня 2017 р., м. Львів). Львів, 2017. С. 81-84.
3. Насідка, А. О., Новикова, В. І. Поняття «культурно-пізнавальний туризм» та притаманні йому рекреаційні ресурси. Актуальні проблеми природничих та гуманітарних наук у дослідженнях молодих учених «Родзинка — 2018» / XX Всеукраїнська наукова конференція молодих учених, 2018. С. 143-146.
4. Крупка О. І. Особливості розвитку культурно-пізнавального туризму в Україні. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Туризм». 2013. Вип. 772. С. 108-115.
5. Андрущак М. Культурно-пізнавальний туризм як інструмент розвитку культурної сфери регіону. Економічний аналіз. 2013. №13(2). С. 205- 208.
6. Барановська О.Ю. Культурно-пізнавальний туризм: сутність та особливості розвитку. Науковий вісник Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу. 2018. №1. С. 98-105.
7. Бутенко І. А. Фактори розвитку культурно-пізнавального туризму в Україні. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Економічна». 2015. № 38. С. 25-31.
8. Кононенко В. М., Губенко В. В. Культурно-пізнавальний туризм в регіоні: особливості, проблеми, перспективи. Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія: Економічні науки. 2016. № 3(76). С. 100-104.
9. Чуприна Т.В. Культурно-пізнавальний туризм як складова інноваційного розвитку туристичної галузі. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Туризм». 2017. Вип. 1(43). С. 71-75.

10. Шевелюк М. М. Поняття культурного туризму та його класифікації. Питання культурології. 2020. (36), 99–109. URL: <https://shortlink.uk/z402>
11. Освітній портал. Пізнавальний туризм. Державний університет «Житомирська політехніка, 2023. 12 с.
12. Поколодна М. М., Полчанінова І. Л.. Конспект лекцій навчальної дисципліни «Географія туризму». Харків: ХНАМГ, 2010. 431 с.
13. Іванов О. В. Культурно-пізнавальний туризм у Житомирській області: стан, проблеми, перспективи. Гілея: науковий вісник. 2017. №121(9). С. 399-403.
14. Калинова О.В. Культурно-пізнавальний туризм як інструмент розвитку регіону. Наукові записки. Серія «Географічні науки». 2014. Т.27. С. 93-99.
15. Кобзар І. А. Фактори розвитку культурно-пізнавального туризму в Україні. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Економіка. 2018. NN№1(36). С.124-129.
16. Козловський О.Ю., Дунаєвська О.Ф. Огляд основних рекреаційних ресурсів Житомирщини для розвитку перспективних видів туризму. Географія та туризм. 2012. Вип. 23. С. 120-129
17. Маслова Н. І. Житомирський обласний краєзнавчий музей. Житомир: Упр. Культури і туризму Жит. ОДА. 2008. 16 с.
18. Маркова І. В. Фактори розвитку культурно-пізнавального туризму в Україні. Економіка та держава. 2015. № 7. С.82-85.
19. Костриця М. Ю. Житомир: підручна книга з краєзнавства. Житомир. 2006. С. 195-197.
20. Омельченко І.І. Культурно-пізнавальний туризм як складова національної туристичної продукції. Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Економічна». 2015. Вип. 7(1270). С. 29-35.
21. Нерухома культурна спадщина. URL: <https://mcsc.gov.ua/kulturna-spadshchyna/derzhavnyy-reiestr-nerukhomykh-pam-iatok-ukrainy/>

22. Хоміч О. В., Кобелева Л. О. Проблеми розвитку культурнопізнавального туризму на території Житомирщини. Логістичне управління. 2018. № 1(12). С.148-156.
23. Туристичні родзинки Житомирщини. Житомир: Упр. Культури туризму Жит. ОДА, ЖОМГО «Центр розвитку туризму». 2012. 12с.
24. Паньків Н., Сагайдак В. Організація культурно-пізнавального туризму. Сучасний стан та тенденції розвитку в Україні. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2022. №5. Т. 1. С. 58-71.
25. Яковенко І.В. Культурний туризм: теорія і практика. К.: Кондор, 2007. 264 с.
26. Кравець С.М. Культурно-пізнавальний туризм: теоретичні засади та практика організації. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2012. 272 с.
27. Офіційний сайт турагенції «Сієста». URL: <https://siesta.kiev.ua/>
28. Сущенко В., Мельник Л. Значення та роль культурно-пізнавального туризму в організації туристичної діяльності. 2018. URL: <https://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/27708/1/p529.pdf>
29. Попович Н.В. Розвиток культурно-пізнавального туризму в Україні на основі збереження культурної спадщини. Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. 2018. № 78. С. 132-139.
30. Туристичні родзинки Житомирщини. Житомир: Упр. Культури туризму Жит. ОДА, ЖОМГО «Центр розвитку туризму». 2012. 12с.
31. Дорошенко Т. Сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку туристичної галузі в Україні. Теоретичні і прикладні напрямки розвитку туризму та рекреації в регіонах України. М-ли V міжнар. Наук.-практ. Конф. 4-5 квіт. 2019 р. Кропивницький: ЛА НАУ, 2019. С. 84-91.
32. Радіонова О. М., Добрянська А. Ю. Аналіз розвитку культурнопізнавального туризму в Україні. Причорноморські економічні студії. Вип. 47-1. 2019. С. 73-78.

33. Павленко Л. В. Фактори розвитку культурно-пізнавального туризму в Україні. Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія: Економічні науки. 2017. № 3(2). С. 88-91.

34. Петрик Т. М. Основні проблеми розвитку культурнопізнавального туризму в Україні та шляхи їх подолання. Туризм і регіональний розвиток. 2021.NN№ 24. С. 45-50.

35. Будя О.П., Вертелева О.В. Інноваційні напрями розвитку маркетингу в сфері туризму і гостинності. Зовнішня торгівля: право та економіка. 2008. № 6. С. 142-149.

36. Король О.Д. Організація екскурсійних послуг у туризмі. Навчально-методичний посібник. Чернівці: Чернівецький національний університет, 2016. 144 с.

37. Бортников Є.Г. Розвиток культурно-пізнавального туризму в регіоні. Вісник ДІТБ. Серія: Економіка, організація та управління підприємствами туристичної індустрії та туристичної галузі в цілому. 2009. № 13. С. 157-163.

38. Скіданенко О. М., Кузьмін О. В. Фактори розвитку культурнопізнавального туризму в Україні. Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького. Серія: Педагогіка. 2020. № 2(9). С. 193-201.

39. Штепа В. Г., Штепа О. В. Аналіз сучасного стану культурнопізнавального туризму на прикладі Житомирської області. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Туризм. 2020. № 1(53). С. 20-24.

40. Яковенко В. В., Гунько Т. В. Сучасний стан та перспективи розвитку культурно-пізнавального туризму Житомирщини. Науковий вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Серія: Економічна. 2019. № 2(94). С. 80-87.